

El patrimoni literari de Berga i comarca. Antologia d'alguns dels textos fets per escriptors forasters

Ramon Felipó i Oriol, advocat i dinamitzador del Berguedà

Voldria recollir, com vaig fer amb els pintors forasters del Berguedà,¹ alguns dels escriptors de fora de la comarca que han escrit textos berguedans, per tant no recollirem cap dels autors locals com Mn. Armengou,² Josep Blanxart,³ mossèn Ballarín, Ramon Vinyes,⁴ Josep Maria de Martin, Ramon Tor, Mn. Climent Forner, Guillem del Berguedà, Mn. Ribera, Mn. Santamaria, Climent Peix, Mn. Pere Tuyet, Àngels Pons Guitart,⁵ Francesc Salvà Miquel, els Vilardaga... com tampoc textos d'historiadors com Pascual Madoz o de la pretendenta carlina María de las Nieves de Braganza y Borbón..., geògrafs com Pau Vila o Carreras Candi, gramàtics com mossèn Alcover o Joan Coromines, autors de guies excursionistes com Artur Osona o Cèsar August Torres, estudiosos del folklore com Joan Amades o Aureli Capmany. També voldria dir que hi ha una minvada presència literària femenina de tot el que he recercat fins ara. El més glosats han estat Berga, Queralt,⁶ la Patum,⁷ el Pedraforca o el pi de les Tres Branques.⁸

He fet un inventari, al meu aire, per mirar de difondre una mica qui i què han dit sobre el Berguedà. D'alguns autors transcriu textos; d'altres només cito la bibliografia. Sóc conscient que algun dia caldrà fer un bona antologia literària d'autors no berguedans sobre la comarca, i m'agradaria poder-la fer. Aquest article només vol ser una prèvia del que un dia potser en un futur faré.⁹

II. Els autors

1r. Titus Livi (59 aC Pàdua – Itàlia 17 dC)

Per Titus Livi els bergistans tenien set castells, el més important dels quals era *Castrum Bergium*; a parer d'alguns autors podria correspondre a l'actual ciutat de Berga. Vaig trobar aquesta referència quan feia 4t de batxillerat a les classes de llatí al col·legi dels Jesuïtes de Casp de Barcelona. Des d'aleshores no he parat mai d'imaginar-me els elefants dels cartaginesos pujant Llobregat amunt cap a Roma.

La traducció al castellà de l'aventura d'Annibal, de l'editorial

Aguilar de l'any 1963, de Víctor-José Herrero Llorente, a la pàgina 57, la nota 22 que diu en referir-se a *los Bergusios* deia que són un "Pueblo de la región pirenaica que, según Pericot, debió de tener su centro en la actual Berga o en Bergús".¹⁰

2n. Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, (Barcelona, 1746 - 1818)

Va residir a Berga durant els anys de la guerra contra Napoleó. Vivia al palau dels Peguera de l'actual plaça de Sant Joan. Per saber qualsevol cosa de Berga d'aquells anys cal acudir sempre a aquest dietari. En destacaré, tant sols, dues excursions que va fer als santuaris de Queralt i Corbera, en aquesta darrera surt la primera referència escrita del Pi Jove de les Tres Branques :

a. El 10 de juny de 1809 va a Queralt i escriu: "...Se'ns ha avisat per dinar a punt de migdia, portant-se ja l'escudella a la taula, nos hem acomodat en bancs, en lo llarg de la taula i, en dos sillers poltrones de banqueta o de les de braços, un servidor de vostès. Per primer fonament a la panxa, l'escudella de fideus amb alguna xirivia, no sé si també amb alguns grans d'arròs, nos ha sigut ben gustosa pero un xiquet espessa i ben covada. Nos hi ha comparegut, allí, precipitadament, lo marquès de Sentmenat. Amb un brinco ell, de cames i peus, se n'ha pujat al banc i sentat-s'hi per fer-nos companyia en la taula, lo dit marquès de Setmenat, a més d'estes viandes tinguérem plat de faves amb cansalada i botifarra, plat de samfaina, platillo de carn amb suc, i lo anyell rostit. Lo pa era prou bo i lo vi dolcet que, per postres tinguérem un mató xic i un mató gros de llet. Després de dinar, nos em escalfat un poc a l'escalfapanxes."

b.- La de Corbera i el Pi, és del 26 de novembre de 1810, "...sent memorable, a dos hores i mitja de Berga, l'arbre del Pi de les Tres Branques, per tenir una mateixa soca, segons un dels exemples de la doctrina cristiana en l'explicació del misteri de la Santíssima Trinitat; mitja hora o tres quarts distant de l'ermita o santuari de Nostra Senyora de Corbera, havent-hi altre Pi així mateix, mes no tan gros, un poc distant d'est, sent meravella en terreno prou aspre com de muntanya; ... i després a dinar a Corbera, per fer-hi petar bones botifarres, costelles i truites d'ou ab bon pa i vi, a més d'algun capó barrejat en espessa escudella d'arròs."

Com podeu veure a Berga es menjava prou bé, malgrat la guerra.

3r. Francesc Pelagi Joan Briz i Fernández (Barcelona, 1839 - 1899)

El mateix any de la seva mort fou editat pòstumament *Cap de Ferro*, amb nombroses referències a la comarca del Berguedà. Al *Calendari Català* de l'any 1876, que editava Briz, va publicar l'obra de teatre *Lo Pi de las Tres Brancas*, sense signar-la. Aquest mateix any seria reeditada la peça teatral, però ja signada i inclosa en el seu llibre *La Roja, cuentos, rondallas, novelas*.

A la primera edició de *La Panolla*, de 1873, no apareixia aquesta obra de teatre dedicada al Pi, però surt recollida a l'edició pòstuma feta l'any 1922. També la va publicar per capítols a la revista de Berga *Lo Pi de les Tres Branques*, en els números 2, 3 i 4, de l'11 i el 25 de desembre de 1898 i el 15 de gener de 1899.

Un fragment d'una escena que diu:

"Guenyo: Ja hi som! la collada és aspra en aquesta hora. Hi cau un raig de sol! Mira, veus al peu de la vessana. al pla, aquest pi de soca mig pelada i gegantina?

Tivat: El pi de les tres branques.

Guenyo: li sabies el nom?

Tivat: Tot bon català l'hi sap; es l'arbre de casa."

4t. Cels Gomis (Reus, 1841 – Barcelona, 1915)

Gomis narra una llegenda que diu que es contava pel Berguedà l'any 1892, al seu llibre *La Bruixa Catalana*, recull el que li van explicar a Berga sobre una bruixa que anava al Pedraforca per fer-hi reunions a l'enforcadura cada dissabte a la nit. La bruixa pujava a cavall del seu marit convertit per ella mateixa en una somera. El marit transformat en ruc després de ser untat amb uns unguents i de ser emprades per la bruixa les paraules màgiques que feien començar aquest encanteri amb els mots de "per damunt fulla, a Pedraforca."¹¹ En arribar a l'enforcadura totes les bruixes allà dalt congregades feien una rotllana al temps que eren rebudes per un gran mascle cabró negre de banyes molt recargolades, a qui li besaven les vergonyes i també li aixecaven la cua per besar-li el que si amaga a sota. Segons diu en Gomis, aleshores el dimoni, que era aquest feréstec animalot, els encomanava perverses feines que solien fer pels voltants del Pedraforca com fer caure calamarsa..., o els feia preparar nous unguents màgics per fer entremaliadures.

5è. Benito Pérez Galdós (La Palma de Gran Canaria, 1843 – Madrid, 1920)

Un voluntario realista, una de les seves novel·les als *Episodios Nacionales*, té com un dels protagonistes en Jep,¹² dels Estanys de Vallcebre; descriu les anades i vingudes per la Catalunya interior –el Bages, el Solsonès i el Berguedà– d'aquest ja mític ciutadà de Vallcebre.

6è. Jacint Verdaguer (Folgueroles, 1845 - Sarrià, Barcelona, 1902)

El creador del català modern va hostatjar-se uns dies a Queralt l'any 1887. Des del santuari el 2 de setembre va escriure una carta al canonge vigatà Jaume Collel "He seguit tos passos per Borredà i la Nou, més he tirat endavant fins a Queralt, a on passaria de bona gana una quinzena, tan encisat n'estic! Més ja que vols anar a Banyuls, baixaré a Berga dilluns matí, i lo mateix dia arribaré a Barcelona, si Déu plau, a on t'esperaré. Ja et parlaré d'aquest santuari *Perla dels santuaris marians de Catalunya*." Escriurà durant aquesta curta estada uns versos queraltins inacabats i recollits per Osvald Cardona que diuen "De Berga pastora, / Verge de Queralt, / d'eix cel que us corona / guiau-nos a dalt."

Té dos poemes bàsics per al Berguedà, el del Pi de les Tres Branques i el dedicat al general Manso de Borredà. Un altre poema berguedà de mossèn Cinto diu "I al pondre's damunt

seu l'astre del dia, / corono d'or irradiant la flama, / engolir-se'l vegí l'alt Pedraforca / fen un Vesubi atapeït de lava, l entre el floreig d'estrelles que naixien / del vespre hermós entre les fosques ales, / com aurora divina que em somreia / vegí en lo cel la Musa Catalana."

7è. Marià Varyeda (Olot, 1853 – Barcelona, 1903)

Vayreda fou un dels membres del jurat de Certament Literari de Berga de l'any 1901; a la revista de Berga *El Pi de les Tres Branques*, número 64, del 4 d'agost de 1901, escriu: "Els llenyataires que devastaven les bosquíes de Campllong, reculaven l'eina davant d'un majestuós Pi que com els braços d'un canelobre colossal, llençava al cel tres branques germanes, [...] un dia, l'ànima genial del gran Verdaguer a través d'una visió lluminosa hi descobrí clarament el signes de la trilogia Sagrada de nostra nacionalitat, Pàtria, Fides Amor, simbolitzada en aquelles tres branques. Referint-se al Pi [...] vetlleu-lo, sí, vetllem-lo tots els catalans i curem-lo per que nostre Pi està malalt, te les arrels marcades i el cor ferit, son frondós ramatge d'esmeralda no te el matis de sa juvenesa i de la salut i una de les seves branques, la que arrenca de sobre la ferida que li jeu una ma criminal, sembla decantar-se, encara que lleugerament i jo m'esfereixo pensant quin serà dels tres lemes de nostra bandera el representant per aquella branca que es vol tòrcer com si es sentís defallir al pes d'una monstruositat [...] no em canso mai de demanar per nostra benvolguda Catalunya [...] fem-li una bona femada amb els detritus de tot el podrit i corcat, de tot el caigut i el a punt de caure ja que en el món no hi hagi res tant inútil que no servezca al menos per adobar la terra, vinguin doncs fems, força fems, que d'això rai a Espanya en sobra."

8è. Prudenci Bertrana (Tordera, 1867 – Barcelona, 1941)

Va estiuajar a Berga l'any 1931, va fer unes pintures de Berga¹³ i els seus voltants, també va enviar diverses cròniques al diari de la Lliga de Barcelona *La Veu de Catalunya* amb el títol *Impressions estivals*. La de l'edició del matí del dia 16 de setembre de 1931 està dedicada a Queralt, *El Santuari de Queralt en perill*. Deia "Són les vuit del matí... un toc de campana persistent, ... El seu toc és un toc apressat, monòton... Què voldrà el rector de Queralt? ... Una petita fumera, el mateix que la d'una cigarreta de fumador discret, es cargola davall dels penyals del santuari...Una flameta apareixent talment com un grimpador victoriós al cim d'un penyalar. Les flames, a l'ombra d'una crestartella del penyalar, brilligen sinistrament... En aquest instant hom diria que arriba a les nostres oïdes el crepitat de les flames i una mena de cridòria somorta llunyana, com veus d'alerta i de folia, repetides per una multitud. ... Un moviment inusitat es produeix a Berga i pels camins i rutes de la muntanya. Motors que rumflen i botzines que demanen pas. Petits cotxes de turisme, camions, i autòmibus plens de gent aixequen polsegueres i s'albiren en els trams descoberts de la gran espiral que mena al santuari. ... El tocar de les campanes esdevé més i més apressat, descifós, ple d'angoixa impaciència. Cap al migdia sembla tot dominat... A la tarda hem pujat a

Queralt...El santuari és ple de gent. Colles d'homes i de joves espitregats, negres de fum, alguns amb la camisa socarrimada, parlen, beuen i comenten les peripècies de l'incendi. Hi ha per terra un escampall formidable d'eines: picots magalls, tràmeacs, aixades, aparells extintors d'incendis i àdhuc, segons m'han dit hi havia de reserva una quantitat de dinamita per si era convenient aterrar alguna penya."

9è. Pío Baroja (Donostia, 1872 – Madrid, 1956)

L'escriptor basc de la Generació del 98 va publicar una col·lecció de llibres sota el títol *Las memorias de un hombre de acción*, sobre la Primera Guerra Carlina, en què hi ha tres llibres dedicats al Berguedà, dos publicats l'any 1928, *Humano Enigma* i *La Senda Dolorosa*, i un el 1931, *La venta de Mirambel*, novel·les de l'època que manava el comte d'Espanya a la junta carlina de Berga. Recull topònims berguedans com el Portal de Sallagosa (a la plaça de les Fonts de Berga), Casserres, Borredà, Avià...; en la seva novel·la *Humano Enigma* escriu "Es Berga un pueblo no muy grande, recostado sobre la montaña llamada el Queralt, que con otras estribaciones limita su horizonte y le forma un anfiteatro. El Queralt es un pequeño Montserrat menos alto, menos agujereado, menos pintoresco, sin sus rocas como torres y sus agujas como tubos de órganos. El Queralt tiene también una ermita en la cúspide, dedicada a la Mare de Déu."

10è. Josep Falp i Plana (Barcelona, 1873 - 1913)

A *Lo Geni Català*, Barcelona 1906, reproduceix una fotografia no pas massa coneguda del Pi i diu "allà al Pi Nacional, a poques hores, / burla dels llamps les fúries destructores, / lo Pi de les Tres Branques com nostra historia vell, / que imatge a par de Trinitat Divina / i de la Pàtria Catalana Trina / amb ses branques a on desral butxina / clavà com en la pàtria son malfactor cairell..." i explica en una nota de peu de pàgina que l'any 1904 la Unió Catalanista va fer una gran festa per haver-li estat cedida la propietat del vell pi.

11è. Antoni Sansalvador (Barcelona, 1879 – 1946)

Va escriure el primer llibre sobre *La Patum*, editat a Barcelona, l'any 1916. Hi recull frases com aquestes: "El Pi de les Tres Branques, singular meravella de la naturalesa, beneïda per un prelat de l'Església, aixecada en braços de la llegenda per una glòria de Catalunya que és una glòria europea, per l'inspiradíssim cantor del Canigó i de l'Atlàntida, té per Berga una significació patriòtica, és l'emblema de les nostres llibertats, el símbol de la gloriosa pàtria catalana."

"Pel poble berguedà (hi ha) una trinitat peculiaríssima; tres pilastres ben diferents, però tant harmòniques, fermes i robustes que no hi ha poder humà que pugí enderrocar-les: El Santuari de Queralt, El Pi de les Tres Branques i La Patum."

12è. Josep Maria Folch i Torres (Barcelona, 1880-1950)

Al seu llibre *Cataluña pintoresca*, Barcelona 1905, "La ciudad de Berga conserva todos los caracteres de las antiguas villas catalanas (...) el gran Pi de les Tres Branques, inmenso pino, que cantó el inmortal Jacint Verdaguer, considerándolo símbolo secular de la patria (...) actualmente es propietario del pino, una importante sociedad catalana, que cuida de su guarda y conservación."

13è. Aurora Bertrana (Girona, 1892 – Berga, 1974)

L'escriptora, filla de Prudenci Bertrana, va residir uns dies de l'estiu de 1931 a l'antiga fonda berguedana de Sant Antoni de la plaça de les Fonts. Va publicar al número 167, el novembre de 1931, de la revista barcelonina *D'ací i D'allà*, "Els matins, em plaïa muntar per un carreró estret, desnivellat (de mal nom "el trenca comes") que mena a la carretera de Queralt. M'enfilava al castell de sant Ferran, pobre d'arquitectura, però ric de perspectives. A l'esquerra, s'aixeca la serralada de Queralíssims, fins l'encisera ermita romànica de Sant Pere de Madrona. El món sembla curull de repòs i pau. Sovint muntàvem a Queralt. Un paisatge grandios ens meravella! Tornàvem unes hores després, sota els altíssims pins negres, que formen un bosc atapeït i fresc. El caminet giragonsa entre troncs esvelts, polits com pilastres. I ara ací, ara allà, ens aturàvem a les fonts." L'article va acompanyar de diverses fotografies de Queralt i d'una del cementiri de Berga amb aquest peu de foto "amb el seu arbrat té una graciosa melangia." Qui li havia de dir que les seves despulles reposarien al cementiri de Berga.

14è. Ferran Valls i Taberner (Barcelona, 1888 - 1942)

Va ser a l'Aplec del Pi de l'any 1921. La revista *El Pi de les Tres Branques*, número 40, de 6 d'agost de 1921, va publicar el seu discurs, per cert el més radical de tots. "Aquest aplec vora el Pi de les Tres Branques no representa sols la celebració d'una victòria electoral, episodi circumstancial en la batalla constant per Catalunya, sinó que principalment és una festa simbòlica, plena d'espiritualitat. Les tres branques del Pi són símbol de la Fe, de l'Esperança, i de la Caritat, que és amor. Fe en Déu i en la justícia de la nostra causa, que per tal com és causa llegitima i nobilíssima la defensem ardentment (...) l'amor a Catalunya devem matisar-lo amb un sentit d'universalitat i d'immortalitat. El sentiment catalanista no és d'odi, ni d'exclusivisme localista i actualista, sinó d'Amor i de solidaritat; no és negatiu ni pessimista, sinó afirmatiu, constructiu i optimista (...) treballem per la reconstrucció interna de Catalunya. Dintre de la Mancomunitat, que representa un inici d'Estat Català¹⁴ (...) els diputats electes confortats amb la vostra adhesió (...) treballarem amb gran delit en la tasca d'estructuració i rehabilitació moral i material de Catalunya..." Després de la Guerra Civil, Ferran Valls i Taberner es va fer aferrissat franquista, va atacar

durament el catalanisme que havia defensat durant la joventut. En el discurs al pi va arribar a parlar d'Estat Català abans de la fundació d'aquesta organització per Francesc Macià. Va publicar l'article "La Falsa Ruta" a *La Vanguardia Española*, el 15 de febrer de 1939, reproduït de nou al mateix periòdic el 21 d'agost de 2000. També fou recollit en el llibre *Reafirmación Espiritual de España* 138. Cito textualment de l'article: "Cataluña ha seguido una falsa ruta y ha llegado en gran parte a ser víctima de su propio extravío. Esa falsa ruta ha sido el nacionalismo catalanista (...) lo que creo mi deber en señalar, en este momento de salvación, es que uno de los factores de subversión ha sido el catalanismo político."

15è. Ventura Gassol (la Selva del Camp, 1893 – Tarragona, 1980)

El reconegut poeta i polític fou diputat a les Corts de Madrid, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya sota la presidència de Francesc Macià (a qui acompanyaria en els seus anys d'exili a causa de la dictadura de Primo de Rivera) i també de Lluís Companys. Va parlar en l'Aplec del Pi de l'any 1921; el text està recollit a *El Pi de les Tres Branques*, número 40, del 6 d'agost de 1921... "la llibertat que ha de tenir una pàtria que tingui aquest cel i aquelles muntanyes; del Pi vell ja mort diu ...no ha vist la reparació dels oprobis fets a la pàtria, ja ho veurà el seu hereu, l'altre Pi de les Tres Branques que ha nascut més enllà de la muntanya..." I glossant la celebració de la missa de campanya sota el Pi afirma que "*Déu és amb nosaltres i en la nostra causa*", i acaba demanant a Sansalvador, propietari aleshores del Pla de Campllong, que, com fou cedit a la Unió Catalanista¹⁵ el Pi de les Tres Branques, ara "ell cedeixi el petit a la Mancomunitat de Catalunya" i que la Federació de Joventuts del Districte (electoral de Berga) demani a la Mancomunitat que en faci la consagració solemne "...aquell dia dansant al volt del Pi petit li cantaran amb en Maragall: Pluja, sol, davalla –els xics es fan grans– amunt jovenalla. El dia del nostre alliberament fent una sardana al volt del Pi major mort florirà de bell nou a semblança d'aquests bastons secs que Déu feia florir a les mans dels vels patriarques en senyal de la seva virtut. I que si no, en faran una foguera a dalt del Cim d'Estela, i el que ara són tres soques mortes seran tres columnes de foc vives que abrandaran el cel de la pàtria."

16è. Josep Maria de Sagarra, (Barcelona, 1894 - 1961)

El seu llibre de *Memòries*, un dels millors textos en prosa catalana, fa un repàs a la vida dels seus avantpassats. Una de les frases que a mi sempre m'han sorprès és la de "les regines¹⁶ que elaboraven a Berga són el millor, embotit del món". Aquesta frase està relacionada amb la vida d'un seu avantpassat, un Sagarra que fou secretari de la Junta Carlina de Berga en la primera carlinada i del qual parla llargament.

17è. Josep Pla (Palafugell, 1897 – Llofriu, 1981)

L'empordanès, en la seva *Guia de Catalunya*, explica "Per veure aquest País, Berga¹⁷ sembla que té preparat per al turista el santuari de Santa Maria de Queralt. Quan arribem

a Berga, la primera cosa que hem de fer és pujar al santuari. El camí és apassionant. Com que transcorre part per la obaga de la muntanya, travessa un bosc de pinedes silvestres que la gent del pla troba ple d'encants. Quan arribem al peu del santuari, l'aire s'aprima i el panorama esdevé intens i dilatat en el llunyedar. Mirant cap a l'amfiteatre del nord, apareix el Berguedà amb tot el muntanyam geològic, amb el seu oceà orogràfic. Cap al sud tenim, a primer terme, tot el Berguedà agrari i industrial, amb la seva bellesa normalitzada, i, més enllà Puig-reig, la comarca del Bages, el tapís llunyà de les muntanyes de Montserrat, cobertes d'un vel de boira voleiadís, amb el seu perfil únic i singularíssim; un perfil que sembla somiat. A la dreta i esquerra d'aquest escenari immens, la vista es perd en una dilatació de terres: cap al Solsonès a ponent; a llevant devers Vic i el Lluçanès. La Balconada és prodigiosa. La presència de terra és tan abassegadora que us sentiu com abrigat dins les mateixes entranyes del país –d'aquest país tan petit i d'una presència tan enorme i densa, tan saturada d'ancianitat i de vida potent.”

18è. Josep Maria Murià (Barcelona, 1907 - Guadalajara, Jalisco, 1999)

A *L'últim florilegi*, Flor Natural dels segons Jocs Florals de Diàspora, publicat a *Veus de diàspora*, Lleida, i en edició també pel Centre Català de Guadalajara de Mèxic, “En el teu cel / hi ha massa banderes esfilagarsades; / en els teus ports / massa ensonyaments per naus desmantellades, / i en els teus camps / es podreix l'arrel del pi de les tres branques.”

19è. Josep Maria Planes (Manresa, 1907 – Barcelona, 1936)

El setmanari barceloní *Mirador* de l'11 de juny de 1931, en el seu número 123, parla de La Patum de l'any 1931. Planes diu “Aquest any, la Patum és republicana. Hom ha tret la corona de l'Àliga, i com que això pel que sembla va desesperar alguns tradicionalistes [els carlins], s'han repartit profusament unes fulles que diuen : Poble berguedà desvetllat – el que representa l'Àliga. –El reposat i majestuós ball de l'Àliga Reial representa com Berga a l'empar de la corona reial i sota el dolç domini dels seus monarques, viu tranquil·la i majestuosa sense por ni temor de cap classe – de l'Enciclopèdia Espasa. Josep Maria Planes continua l'Àliga, sense corona ha fet el seu ball amb la mateixa gràcia i dignitat de sempre. I tota la festa, aquesta festa, meravellosa de la Patum, s'ha desarotllat amb més èxit que mai. A la mitja part, discursos. el senyor Puig i Ferrater troba la manera de lligar Patum amb la política i diu al poble tot comparant la música i ballets de la Patum amb el que ha fet Strawinski cal fer del folklore català n'ha de sorgir una estructuració política que com els ballets russos pugui anar pel món.”

20è. Álvaro Rubial (Santiago de Compostela, 1910 – Barcelona, 1999)

Signava amb el nom d'ERO la columna que, durant dècades, va fer a *La Vanguardia*. Va fer constants referències al Berguedà, molt especialment als fets de la detenció a la rectoria d'Avià i posterior assassinat del comte d'Espanya,¹⁸ com l'article de 3 de gener de 1990.

21è. Carles Sentís Anfruns (Barcelona, 1911 – 2011)

Al seu llibre *Memòries d'un espectador*, de l'any 2006, el polifacètic advocat, periodista, espia i polític, que fou company de curs de tres berguedans (Josep Maria Claret, Mn. Marcel·lí Aymerich i del meu pare, Ramon Felipó Salada) Hi explica a la seva manera les vivències. Cal destacar que d'una acurada forma narra la història d'un branca de la seva família, que era tota berguedana.

22è. Pere Calders (Barcelona, 1912 - 1994)

A *La invasió subtil i altres contes* de 1978 explica un conte que passa a Berga. El protagonista l'anomena amb el mateix nom de qui firma aquest text, fa referència a un futbolista, nét d'un baster de Berga que havia inventat un ronsal de tracció múltiple. Sempre m'he quedat amb les ganes de preguntar a Pere Calders el perquè del mateix cognom que el meu.

23è. Martí de Riquer (Barcelona, 1914 - 2013)

El Dr. Riquer ha estudiat la literatura catalana i castellana. Cervantes o el *Tirant lo Blanc* han estat objecte dels seus treballs i és autor de la monumental obra *Història de la Literatura Catalana*. Pel que fa al Berguedà, destaquen, entre d'altres, els seus estudis i edicions del trobador Guillem de Berguedà, publicats els anys 1971 i 1996. Va publicar *Les llegendes històriques catalanes*, on recull de les principals llegendes medievals de Catalunya entre les quals destaca la de Bagà, del rescat de les cent donzelles.

24è. Aurèlia Capmany (Barcelona, 1918 - 1991)

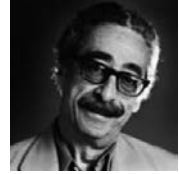
L'any 1987, al número 19 de *l'Erol*, va fer una col·laboració la Maria Aurèlia¹⁹ amb el títol de *Berga, Una llumeta temptadora*. Aquest article començava "Els meus lligams amb Berga són de tota mena: literaris, folklòrics, d'història social. Aquest extrem de l'arbitraria província de Barcelona, és com una llumeta que des de vora mar ens oferís la temptació d'acostar-nos a les altes muntanyes. Des del pla de Barcelona és una magnífica ascensió cap a la claror del contrafort pirinenc... Berga s'assembla a aquelles ciutats privilegiades que han sabut conservar la seva pròpia fisonomia sense però, agafar aquell aire anquilosat i de refugi turístic que tenen algunes ciutats monumentals. Berga ha viscut al llarg dels temps tants canvis i tantes aventures que ha donat com a resultat una població de gent dinàmica, curiosa, amb un gust especial per a compaginar els vells records amb les noves aventures."

25è. Manuel de Pedrolo (l'Aranyó, 1918 – Barcelona, 1990)

Durant la Guerra Civil de 1936-1939 va fer una temporada de mestre a Fígols de les Mines (actual municipi de Cercs, al Berguedà); posteriorment fou mobilitzat i ingressà al cos d'artilleria de l'exèrcit republicà. L'any 1959 Pedrolo va escriure *Un amor fora ciutat*. Aquest

llibre va trigar 11 anys a ser publicat. Finalment, i prèvia autocensura, el 1970 va sortir a la llum, però immediatament el llibre va ser segrestat. Pedrolo va ser processat pel Tribunal d'Ordre Públic, acusat d'escàndol públic. El judici es va fer a porta tancada dos anys més tard. Pedrolo va ser absolt. Al final l'obra es va poder publicar, catorze anys més tard; comença amb una aventura gai al carrilet del Berguedà a Barcelona.

26è. Josep Serra i Janer (Castelladral, Navàs, 1921 – Alacant, 2001)

Llibre *Plètorà, obres completes*, Barcelona, 1977 i *Jocs Florals del Cinquantenari de la Coronació*, Berga, 1966, publica "Oh! arbre de la pàtria caigut / amb arrels que ja no porten saba. / La vall té una feresta solitud / i de plànyer-s'hi el vent mai no s'acaba... / I el Gegant de Campllong ben sol i vern / com un altar sagrat d'aquesta terra / sent escalf del seu poble que el fa etern."

27è.- Joan Perucho (Barcelona, 1920 - 2003)

Parla de Berga la novel·la *Històries naturals* i en un dels seus darrers llibres, *Història d'un retrat*, on escriu "El Berguedà ha constituït sempre per a mi un paisatge d'elecció. A una banda, des dels cims, el santuari de la Mare de Déu de Queralt, avui de difícil accés per causa de les deficiències del funicular. La Mare de Déu esguarda les comes i pujols de l'altura amb el somriure als llavis i la corona ben posada. L'església és magnífica. A l'altra banda ens trobem amb Sant Quirze de Pedret, amb el cèlebre mural reproduït a tot arreu. Berga és ciutat costeruda i bella."

28è Josep Maria Espinàs (Barcelona, 1927)

Després dels incendis al Berguedà publica *A peu pels camins de cendra, viatge al Berguedà* (1994), que narra l'excursió de l'autor pel Berguedà recent, apagat el paorós incendi del mateix any. És un dels seus típics llibres de caminades. "Quan finalment passo per les primeres cases (d'Avià) veig vuit o deu homes asseguts davant d'una porta, aprofitant dos graons. A l'ombra que fa paret. És l'observatori estratègic, en aquesta cantonada coincideixen el carrer pel qual s'entra a Avià i aquesta carretera que continua cap a Berga. A cada poble hi ha aquest banc que fa compatibles l'oci i la curiositat. Parlem una mica de tot. Sí, allò que es veu al fons, allà dalt, és Queralt, el santuari que domina Berga."

29è. Gabriel García Márquez (Aracataca, Colòmbia, 1927 - Ciutat de Mèxic, Mèxic, 2014)

En les seves memòries, en el primer volum de *Vivir para contarla*, editades l'any 2002, hi ha unes quantes pàgines dedicades a *El Sabio Català*, en Ramon Vinyes i Cluet, de Berga.

30è. Agustí Mariné (Pontevedra, 1937)

A *Les muntanyes ens parlen de Vós Senyor*, Barcelona, 1963, dedica molts dels primers capítols al Berguedà. "A raser dels Rasos de Peguera s'estén la plana de Campllong. Temps enrere havia estat un gran prat, un immens prat de dos quilòmetres de llarg per cinc-cents metres d'ample. Al mig, ben posat s'aixecava un pi veritablement immens: tenia tres branques que arrencaven d'una soca comuna. Totes tres eren igual d'altres i confonien allà a dalt llurs capçades. L'any 45, que és el primer que vaig pujar a Campllong segons recordo, el prat es conservava en tota la seva magnificència. Però el Pi era ben sec."

31è. Baltasar Porcel (Andratx, 1937 – Barcelona, 2009)

L'escriptor mallorquí en el seu llibre *Camins i ombres*, diu "La darrera bèstia muntanyenca del Pre-pirineu, la cúspide de Queralt amb el seu miler de metres, és un esplèndid mirador damunt la plana... El Santuari de Queralt és un niu d'àliga, aferrat al cim rocallós. Consta d'una edificació immensa i mig esbalandrada, l'altra mitja renovada, on es proveeix de menjar i llit el visitant. La talla de la Mare de Déu que guarda és, sembla, del XIII. Vaig entrar dins el temple, de factura neoclassicitzant. Entro una estona a la cambra del capellà de Queralt (mossèn Ballarín) atapeïda de llibres. És un home de mitjana edat, alt, magre, un xic desmanyocat. Amb el temps, ens férem amics. Creu en Déu, en l'anarquisme, en l'església, en la llibertat de l'amor. I somriu molt. El domini del paisatge que s'obté a Queralt és, sí, un autèntic prodigi."

Las sombras chinescas, Barcelona, 1968. "Estoy cenando en un hostel a la vera de Berga, entre rocas descomunales y un riachuelo que salta, rumuroso, hacia el curso del Llobregat. En la pared, una foto de tamaño crecido: un llano nevado, en medio del cual se alza un pino gigantesco, un pino de tres ramas, poderosos troncos, aunque con una sin ramaje, cortada a la mitad. Empiezo unas chuletas de cordero, tiernas. Sigo mirando: fantástico árbol... De pronto, creo adivinar. –Oiga, oiga, ¿este pino será...? –Sí, señor, el 'Pi de las Tres Branques', pese a que un rayo se cargó una, hace tiempo. Cae a unos siete kilómetros de aquí..." Explica també que hi ha el poema de Verdaguer, en reproduïx unes estrofes en català i en una nota a peu de pagina fa la versió castellana: "Verdaguer, que veía en el gran pino de las tres ramas –el Principado de Cataluña, Mallorca y Valencia– un símbolo del país. Sigo con las costillas y un vino negro, seco junto al fuego."

32è. Joan de Sagarra (París, 1938)

Va escriure de La Patum al diari barceloní *La Vanguardia* de 6 de juny de 2010, "El miércoles me fui a Berga a ver la Patum. Había estado un par de veces en Berga, siempre de paso, y hasta hoy me era una ciudad prácticamente desconocida. Tenía de ella un referencia literaria gracias a las "Memorias" de mi padre, que habla de su bisabuelo, Ferran de Sagarra i de Llinars ... que en 1838 fue secretario de la Junta Carlista de Berga.... También tenía una referencia mineral de la ciudad, a través de lo que me contaba mi amigo y

condiscípulo de los Jesuitas de Sarrià Ignacio de Olano y de Fontcuberta, Conde de Figols ... le había pedido a Ramón que no me atosigase con la Berga histórica y carlista, que me ahorrara la visita al centro de documentación y estudio de la Patum (ingenuo de mí! no existe!). Algo imperdonable y a lo que los ciudadanos de Berga deberían poner remedio... le dije que quería sentirme un patumaire mas, rodeado de sus amigos y así fue. ... fuimos en el coche de Ramon Minoves, presidente local de CiU; un chico simpático y el primer patumaire que conocí (al margen de Ramón claro está)...la Patum no es para verla, es para vivirla en medio de la plaza..."

33è. Lluís Racionero (la Seu d'Urgell, 1940)

Narra la realitat del Berguedà a *Los trabajos y los días, rincones de la España insólita* publicat per RTVE l'any 1992; hi explica la comarca des de Guillem de Berguedà i del passat industrial i miner a la crisi o la manca de feina de les darreres dècades i que, per desgràcia, encara continua l'any 2018.

34è. Ramon Barnils (Sabadell, 1940 – Reus, 2001)

Fou periodista i traductor. Va col·laborar en quasi tots els mitjans de Barcelona, com *Tele/exprés*, *El Noticiero Universal*, *La Vanguardia*, a l'agència de notícies EFE i *Europa Press*, a Catalunya Ràdio, al setmanari *El Temps*.

El seu discurs del primer carnaval de Berga recuperat després de la mort del dictador Franco fou un text memorable.

35è. Jaume Fuster (Barcelona, 1945 - 1998)

La seva trilogia de narracions de ficció de caire medieval, *L'Illa de les tres taronges*, *El Jardí de les palmeres* i *Anell de ferro*, són un imaginari viatge, recull part d'una estada a casa nostra, que prou podria ser pel Berguedà medieval.

36è. Quim Monzó (Barcelona, 1952)

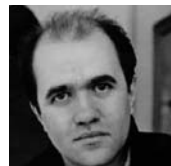
En els seus articles hi ha nombroses referències a Berga; només en destacaré una d'un article a *La Vanguardia* del 5 d'octubre de 2017 "Tan desconectados estamos de los bolets (de los comestibles, no de los que te arrean si eres un abducido) que no sé si este año los Bartolí hacen sus viajes de cada temporada hacia el Berguedà. Salen el sábado de madrugada, se pasan ahí un montón de horas y vuelven al mediodía con la furgoneta a tope. Este es el motivo por el que, cuando llega la temporada, a diferencia del resto del año los sábados cierran. Sólo Dios, que es omnipotente, tiene el don de la ubicuidad que le permitiría estar en el Berguedà y, simultáneamente, en el restaurante de Barcelona, cocinándolos. Y Dios está por otras cosas."

"Las últimas noticias que tengo son de mediados de septiembre. No llovía mucho y los seteros estaban preocupados, porque sin chaparrones no hay setas. Se quejaban de que

en los bosques no hay suficiente humedad y que, por eso, la temporada no será buena. Los de Berga explicaban que a duras penas conseguían uno o dos robellones, en cotas altas. Rebozuelos e higróforos, sí, pero en cantidades menores que otros años. Y, sobre los robellones, otra queja: los consiguen al lado de los abetos, pero los robellones de abeto no tienen la calidad de los que surgen junto a los pinos negros.”

37è. Colm Tóibín, (Irlanda, Enniscorthy, 1955)

Escrigué *The South*, novel·la que narra una visita d'una irlandesa a Catalunya els anys 50. Conté la seva visió de La Patum; el text dedicat a Berga és d'unes 15 pàgines També va escriure un llibre guia de Catalunya, *Homage to Barcelona*, pels Jocs Olímpics de 1992 a Barcelona que també parla del Berguedà.

38è. Narcís Clotet (Solsona, 1963)

L'any 1994 va publicar *Pagesos cremats: la vida i la mort després del foc*, on narra la tragèdia del Berguedà i comarques veïnes després del paorós incendi.

39è. Berguedà Osona, Equipo 32 Fundació Ruiz Mateos, Rondas 1981.

Una curiosa història i explicació de la nostra comarca.

Notes

- 1- FELIPÓ, R. "Pintors forasters al Berguedà: Queralt, Picasso i la Patum com a exemples". *Tretzenes Trobades Culturals Pirinenques: Art i Història al Pirineu*. Societat Andorrana de Ciències, Andorra, 2017.
- 2- FELIPÓ, R. "Bibliografia de Mn. Josep Armengou i Feliu, (Berga 1910-1976), defensor de l'Església i del poble de Catalunya". *L'Erol* núm. 114 de l'any 2012, i al llibre de Joaquim Auladell *Joan Fuster, l'Apèndix de Justificació de Catalunya de Mn. Josep Armengou*, a les pàgines 55 i 56, l'Índex, Barcelona, 2012.
- 3- FELIPÓ, R. "Notes per fer una primera bibliografia de Josep Blanxart i Camps, batlle de Berga i secretari de la Universitat de Barcelona". *L'Erol*, núm. 124, any 2015.
- 4- FELIPÓ, R. "El segle XX al Berguedà: Llibres i escriptors". *L'Erol*, núm. 68, any 2001.
- 5- "Tres berguedans literats dels anys trenta a Barcelona: Àngel Pons Guitart, Ramon Tor i Ramon Vinyes". *L'Erol*, núm.126, any 2015.
- 6- FELIPÓ, R. *Queralt, el Santuari de la Mare de Déu*. Tarragona, 2004 i Barcelona, 2011.
- 7- FELIPÓ, R. *La Patum, el Corpus Christi de Berga*, Tarragona, 2005.
- 8- FELIPÓ, R. *Mossèn Cinto i el Pi de les Tres Branques, i Verdaguier i el Pi de les Tres Branques*. El Mèdol, Tarragona, 2003 i l'Índex, Barcelona, 2014.
- 9- *Inventari del patrimoni local Berga*. Rumbo, A. i Isaac Soca i Torres. Àmbit de Recerques del Berguedà, Berga, octubre 2001.
- 10- El *Regió7* de 12 d'octubre de 2017, inclou un article titulat "El Castellet" que associa la seva imatge a Annibal pels indicis que hi va passar. L'article està acompanyat per una il·lustració en què es veu un elefant i hi diu "Aníbal a Bolvir".
- 11- FELIPÓ, R. "El Pedraforca. La màgica muntanya mítica de Catalunya". *L'Erol*, número 65 de l'any 200 i "El Pedraforca, algunes notes sobre la màgica muntanya mítica de Catalunya". *Natura i cultura al Pirineu*. 12es Trobades Culturals Pirinenques (2016). Societat Andorrana de Ciències, Andorra
- 12- OLLER I VIL, J. "Guerrillers absolutistes i carlins". *L'Erol*, núm. 56, 1997.
- 13"Un nou Prudenci Bertrana "trobat" a l'Ajuntament de Berga. *Regió 7*, 18 de juny 2015.
- 14- En el discurs al Pi va arribar a parlar d'Estat Català abans de la fundació d'aquesta organització independentista per Francesc Macià.
- 15- De fet mai es va efectuar cap cessió dels terrenys del Pi ni a la Unió Catalanista ni a la Mancomunitat de Catalunya.
- 16- La regina era com a Berga tradicionalment s'ha anomenat, de sempre, el bull blanc de la llengua.
- 17- Josep Maria de Martín i Gassó em va explicar que el dia que van arribar el va portar a sopar a cal Passaserres (hostal fonda desapareguda), després anaren a fer unes copes a Cala Paulina (bar desaparegut del Camí del Roser de Berga), l'endemà el va acompanyar a agafar l'autobús perquè, Pla, pogués seguir fent la seva ruta.
- 18- Capitost carlí a la primera de les guerres carlines, 1833 - 1840.
- 19- FELIPÓ, R. "Els Capmany: l'Aureli i Maria Aurèlia i el Berguedà". *L'Erol*, núm. 137, any 2018.